

UTVRDE NA PROSTORU IZMEĐU SLUNJA I KARLOVCA

Sjeverno od Slunja, na prostoru između Kupe i Une, prostoru kojim protječu rijeke Dobra, Korana s pritocima Radonjom i Mrežnicom te Glina na istoku, nalazio se veći broj utvrda, međusobno povezanih u čvrsti obrambeni niz brojnim čardacima i promatračnicama. Većina je tih utvrda bila smještena na uzvisinama iznad rijeka, najčešće u blizini riječkih plićaka preko kojih su se Turci zalijetali u zaleđe hrvatskog prostora ali i u Kranjsku. Značajka je svih tih utvrda da su još u vrijeme turske opasnosti bile u vrlo lošem stanju, da su mnoge od su Turci opustošili ili okupirali te da su potom služile kao njihova uporišta. Danas su sve u ruševinama pa je za neke teško pronaći i tragove, a za mnoge znamo samo iz starih crteža. Redovito su sve to bili

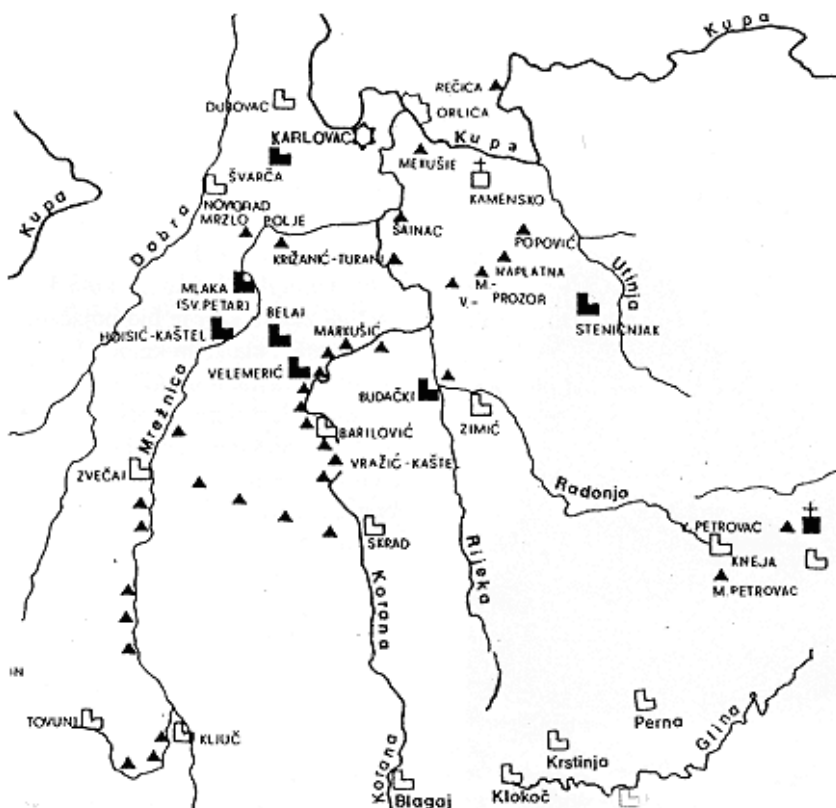
FORTRESSES IN THE AREA BETWEEN SLUNJ AND KARLOVAC

Many fortresses used to stand in the area between Slunj and Karlovac, in the drainage basin between the Kupa tributaries: Dobra, Mrežnica, Korana and Glina, most often near river shoals. An interesting feature of these fortifications is that they were initially old castles built by local aristocracy, but were subsequently strengthened to assist in the defense against Turk incursions. All these strongholds are today in ruins, and the exact location of some of them is presently unknown, although old drawings confirm their existence. Some of these fortresses were occupied by Turks and burned down, some were abandoned by defenders, and some used to be for a long time border strongholds only to be demolished after the cessation of hostilities. Some of these strongholds survived for a longer period of time, but were finally devastated in the second world war. It would be highly significant to at least protect present remains of such fortresses. Current renovation of Novigrad on the Dobra river is a sign that at least something will remain to bear witness to tumultuous military past of this area.

negdašnji plemićki zamkovi, provizorno utvrđeni i ojačani. Njihova je vojnička obrambena moć bila vrlo slaba, najčešće zbog činjenice da su krajevi oko njih do stalnih pljački

bili potpuno opustjeli, pa je za male i slabo naoružane posade opskrba bila vrlo otežana, a često i onemogućena. Te su utvrde svoj vojnički značaj počele gubiti onda kada se zaključilo da se za uspješnu obranu "reliquiae reliquiorum olim magni et inclity regni Croatiae" (ostaci ostataka nekad velikoga i slavnoga Hrvatskog Kraljevstva) moraju početi graditi nove i suvremene utvrde, prilagođene razvitku vojne tehnike i strategije.

Idući prema sjeveru, u predjelu uz rijeku Glinu, koja inače izvire nekoliko kilometara istočno od Slunja, a ulijeva se u Savu nakon 93 km u blizini Glineske Poljane, uz njezinu su lijevu obalu smještena tri nekada slavna grada – Klokoč, Krstinja i Perna. Smješteni su na južnim obroncima Petrove gore, nazivane i Gvozd, koja je ime, kako kažu, dobila po posljednjem hrvatskom kralju prije personalne unije s Ugarskom, kralju Petru poginulom 1098., a koji je možda bio pripadnik plemićkog roda Svadčića, ili Svačića ili Snačića (pripadnika 12 plemićkih plemena Hrvatskog Kraljevstva), a iz kojih su nastali kasniji Nelipići. No ta je gora možda ime dobila i po velikom pavlinskom samostanu i crkvi Sv. Petra, koji je

Utvvrde i čardaci u porječju rijeka Dobre, Mrežnice, Korane i Glina sjeverno od Slunja

Klokoč na crtežu M. A. Weisa

poharan od Turaka i potom obnavljan, a definitivno napušten u 16. st.

Klokoč je utvrda južno od Vojnića u Karlovačkoj županiji i iznad današnjega istoimenog sela (1991. je imalo 332 stanovnika, sada 75 prema privremenom popisu iz 2001.), a ime je dobila po obližnjem izvoru. To je od 1224. bio posjed Klokočevića (Klokočana ili Klokočkih, ovisno o izvorima), plemićke općine grada Klokoča, inače specifične organizacije plemstva temeljene na teritorijalnoj a ne krvnoj pripadnosti. Oni

su živjeli na prostoru oko Klokoča i Krstinje, prema Kladuši i Cetinu, a povlasticama ugarskih kraljeva (ponaјprije Bele IV. iz 1242.) bili su izuzeti od zavisnosti gradu, ali su zauzvrat bili obvezni za vojnu službu oprepati 15 oklopnika i 100 pješaka. Tijekom stoljeća promijenili su mnogo gospodara (knezovi Krčki kasniji Frankopani, grofovi Celjski, banovi Ivan Vitovec i Ivan Karlović, obitelji Nadasdy i Turoczy), koji su tek djelomično poštovali kraljevske privilegije. Godine 1557. Klokoč je zaposjela krajiška uprava pa je ple-

Pogled sa sjeverne strane na ostatke utvrde Klokoč

mićka općina izgubila sva svoja prava i potpuno nestala.

Nakon pada Bihaća klokočka je utvrda bila napuštena. Pokraj nje je 1649. veliku pobjedu protiv Turaka izvojevao ban Petar Zrinski. Klokoč je 1681. zauzeo i obnovio karlovački general grof Johann Joseph Herbenstein. Utvrda je uključena u barilovačku kapetaniju. Do polovice 19. st. u njoj je stanovao njemački časnik, a potom se napušteni Klokoč postupno pretvorio u ruševinu.

Sačuvan je tlocrt utvrde iz 1701. koji pokazuje grad onakvim kakav je bio od svog postanka. To je četverostrana građevina koja na jednom uglu ima okruglu glavnu obrambenu kulu. Unutar zida bile su drvene građevine. Oko grada bio je zid od palisada, a iza toga iskopana graba preko koje je vodio most. U utvrdu se ulazilo ljestvama do prvog kata u čardaku. Valja dodati da se u blizini Klokoča nalaze i tragovi utvrde Otmić, sijela plemićkog roda Otmića, potpuno napuštenog nakon pada Bihaća 1592.

Nedaleka je Krstinja smještena istočnije. Tu je prebivalo pleme Ladihovića. Nakon toga su utvrdu i posjed preuzeli Frankopani, zapravo njihova cetinska loza, da bi poslije to dobili Frankopani Slunjski. Od 1572. u Krstinji je bila krajiška posada, a po turskom je vlašću bila od 1585. do 1699. Okrugla je glavna kula bila opasana zidom koji je bio pojačan s tri polukule i ulaznom kulom. Postojalo je i prostrano dvorište, također opasano zidom s polukulom, koja je već 1701. bila porušena. Iz dvorišta se kroz četverokutnu kulu dolazilo u obrambene kule. Postoji nekoliko sačuvanih tlocrta na temelju kojih je i rekonstruiran nekadašnji izgled utvrde. Krstinja je i istoimeno naselje koje je u prošlom popisu imalo 166 stanovnika, a sada ih ima 100.

Perna se nalazi 9 km južno od Gvozda (bivši Vrginmost) u općini Topusko koja je u sastavu Sisačko-moslavačke županije. Ruševine utvrde, u izvorima se naziva i Pernik, nalaze se na

stijeni iznad zaselka Suha Perna. Valja reći da je Perna bio prvi grad u Hrvatskoj koji je 1225. od Bele IV. dobio povlastice slobodnoga kraljevskog grada, dakle 17 godina prije zagrebačkog Gradeca. Od početka 14. st., darovnicom kralja Žigmunda, u posjedu je knezova Peranskih. Zapravo dobio ju je Jakov, sin Pavla iz Bribira, iz roda Šubića. Ali ti peranski Šubići kao da nisu bili istog roda kao Šubići Zrinski, a uspjeli su utvrdu i posjed sačuvati u velikim sukobima tijekom 16. st. s Keglevićima, upraviteljima topuske opatije, koji su im nanijeli mnogo štete. Pernu su Turci temeljito opustošili u dva navrata (1558. i 1578.) i stoga je 1584. odlukom Ratnog vijeća oduzeta dotadašnjim vlasnicima te napuštena i prepuštena turskoj vojsci. Peranski su bili krajinski časnici i nove su posjede stekli u okolini Karlovca. Najstaknutiji je član obitelji bio Janko Peranski Šubić, koji je nakon vojničke karijere u Vojnoj krajini stupio u službu saskonskog kneza Ivana Jurja II. i bio glavar okružja grada Morizburga. Nakon povratka u Hrvatsku 1681. kupnjom je povećao obiteljske posjede (Brlag, Slapno, Trešćen). Peranski su izumrli sredinom 18. stoljeća.

Perna je po nekim sačuvanim tlocrtima bila primjer dobro branjena grada. Bila je četverokutnog oblika, a u predvorje se ulazilo kroz posebnu ulaznu kulu te potom ljestvama do ulaza u glavnu kulu. I predvorje utvrde i sama utvrda bili su opasani zidom koji je bio ojačan okruglim i četverostranim kulama.

Nakon oslobođenja od Turaka Perna nije vraćena vlasnicima, već je naseljena Vlasima, prebjezima iz Bosne. U utvrdu su bile krajiške straže, ali su je u dva navrata zajedno s naseljem tijekom 18. st. (1717. i 1788.) spalili Turci. Poslije je napuštena i danas su od nje sačuvani samo ostaci.

Župna se crkva Sv. Marije u Perni spominje u sastavu goričkog arhidakona 1334. u zborniku arhidakona

Ivana. Perna je uoči Domovinskog rata imala 471 stanovnika, a u popisu iz 2001. ima ih 187.

Zapadno od utvrda u blizini rijeke Gline, nad strmim kanjonom rijeke Korane, petnaestak kilometara sjeverno od Slunja i nedaleko od naselja Hrvatski Blagaj, nalaze se ruševine utvrde nepravilna tlocrta koja je imala vrlo visoku glavnu četvrtastu kulu. Zbog te se kule utvrda ponekad naziva i Turanj, vjerojatno da bi se razlikovala od drugih Blagaja, onih u susjednoj Bosni i Hercegovini. Postoji naime u blizini Mostara istoimena grad sagrađen na ruševinama rimske tvrđave, koji je bio sjedište Kosača, i kojega se smatra najreprezentativnijom srednjovjekovnom gradskom utvrdom u Hercegovini. No postoji još jedna istoimena srednjovjekovna utvrda na rijeci Sani u blizini Bosanskog Novog (po svemu sudeći bez ikakve veze s hercegovačkom), koja se prvi put spominje 1330., a bila je u posjedu knezova Babonića i po njoj se taj dio stare slavonske plemićke obitelji i naziva Blagajski (de Blagay).

Babonići ili Babonegi su plemićki rod koji se u izvorima prvi put spominje u 12. st. Posjedi su im bili u srednjovjekovnoj Slavoniji. Na vrhuncu moći, početkom 14. st., držali su prostor od Kranjske do Vrbsa i od Save do Gvozda. Poznato je da su od Bele IV. dobili povlastice za vojne zasluge (vjerojatno iz sukoba s Tatarima) kojima su bili oslobođeni od plaćanja kunovine i upletanja bana u upravljanje njihovim posjedima. Krajem 13. st. jačaju rodovi Gisingovaca i Gutkeleda s kojima su Babonići u zavadi, ali se i izmjenjuju na banskoj časti u Slavoniji, iako to ponekad obavljaju i istodobno. Najmoćniji su bili za vladavine prvog Anžuvina-Karla I. Roberta (1301.-1342.). Tada su braća međusobno i podijelila posjede. Stjepan IV., slavonski ban, dobio je posjede od kranjske granice do Gline, Ivanu su pripali krajevi od Gline do Une, a Radoslav

II. dobio je krajeve uz Sanu i posjed Blagaj. Od tada taj plemićki rod polako propada. Posljednji je uspješni Babonić bio Ladislav za vrijeme kralja Žigmunda Luksemburgovca (1387.-1437.) za kojega je ratovao u Turskoj, Italiji, Njemačkoj i Češkoj. Blagajski su se međutim održali nešto duže.

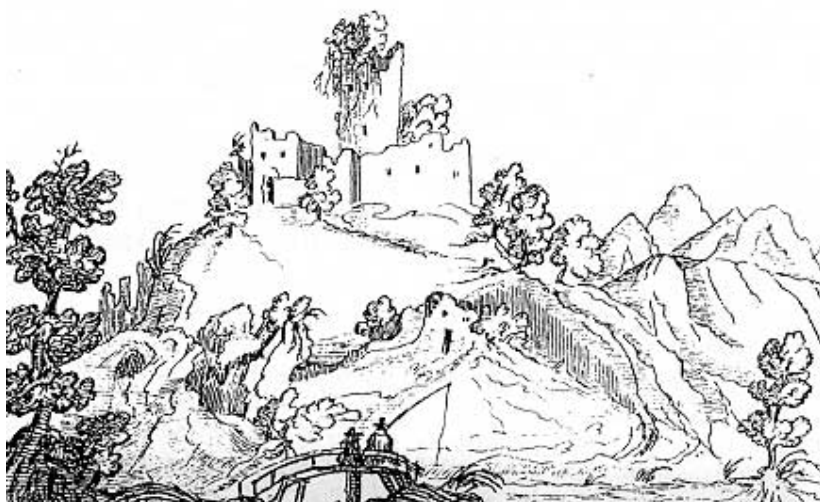
Blagaj na Korani podigli su knezovi Blagajski vjerojatno početkom 15. st. Bio je obnovljen i ojačan krajem 16. st. zbog turske opasnosti. Malo nakon toga (1584.) cijeli je kraj pao u turske ruke. Nakon Karlovačkog mira 1699. grad je ušao u sastav krajiških vlasti i temeljito je obnovljen te je sjedište blagajske kompanije koja se poslije seli u Veljun. Potpuno je napušten i razrušen 1865.

Po jednom tlocrtu s početka 18. st. vidi se da je to bio srednjovjekovni zamak s glavnom četvrtastom kulom, predvorjem i dvorištem, oko kojega su se nalazile pomoćne zgrade.

Uzvodno Koranom i nešto sjevernije, ali ne uz rijeku već na strmoj padini Skradске gore (najviši vrh 429 m), bila je srednjovjekovna utvrda s podgrađem – Skrad na Korani. Nalazio se u neposrednoj blizini današnjeg Skrada Donjeg (1991. – 99 stanovnika, 2001. – 13) kojega ne treba miješati i istoimenim naseljem u Gorskotaru, a jedino ih povezuje što su svojedobno bili u vlasništvu Frankopana i potom Zrinskih. Vjeruje se da su tu utvrdu izgradili Frankopani koji su bili i njegovi prvi vlasnici. Po jednom tlocrtu iz 1701. Gjuro Szabo zaključuje da je riječ o tipičnom frankopanskom zamku, jer je utvrda zidana u trokut koji je okružen posebnim zidom, od kojega su se dalje odvajali zidovi da opašu cijelo mjesto, a i pri ulazu su uočljivi ostaci crkve. U samu se utvrdu ulazilo kroz posebnu ulaznu kulu. Unutrašnji su zidovima zaštićeni posebnim kulama, a svi su visoki zidovi, i unutrašnji i vanjski, zaštićeni palisadama. Posebnost je te utvrde što je imala izvor žive vode.

Tlocrt utvrde Zvečaj M. Stiera

Zvečaj na crtežu M. A. Weissa

Uz utvrdu se tijekom 14. st. razvilo trgovište s župnom crkvom Sv. Lovre. To je bilo središte skradinskoga frankopanskog posjeda. No neko je vrijeme na temelju ženidbenih veza bilo u vlasništvu grofova Celjskih, potom ga je na kratko 1456. od kralja bio dobio Ladislav Andrija Kreiger, koji je bio posvojio i Kostelgrad u Zagorju. No utvrda i posjed opet su u rukama Martina Frankopana kojemu kralj Matijaš 1464. dozvoljava da s njim može raspolagati kako ga je volja. Potom je Skrad neko vrijeme dan u zalog Tomi Benvenjudu Ostrožinskom, gospodaru Okića i Cetina. No posjed je opet u vlasništvu najprije Anža Frankopana, a

potom Bernardina Frankopana koji ga je oteo kratkotrajnom vlasniku Ivanu Bornemisiju.

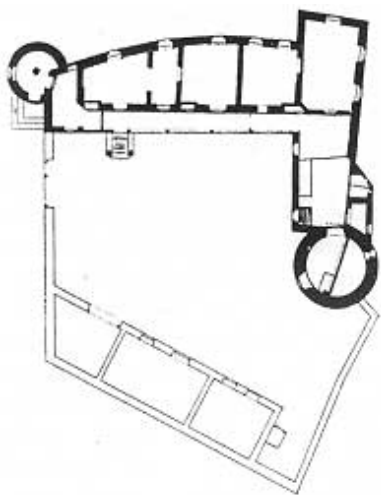
Turci su često bili pod Skradom i već je 1558. utvrda s gradom ispod nje bila napuštena. Onda Skradom gospodare Zrinski koji su ga stekli ženidbenim vezama i djelomično obnovili. Ali opet je frankopansko vlasništvo pa ga Franjo Frankopan Slunjski 1569. ustupa posljednjem vlasniku – Jurju Babonožiću iz plemićke obitelji Mogorovića, također iz osnovnih 12 hrvatskih plemićkih rodova. Zatim je predan krajiškim vlastima, a Turci su ga 1585. temeljito uništili te popali utvrdu i podgrađe.

Od tog je vremena sve ostalo u ruševinama i nikad više nije obnovljeno. Zanimljivo jest da Ivan Lenković u svom iscrpnom popisu hrvatskih utvrda iz 1563. visoko cijeni i obrambene mogućnosti ove utvrde. Čak tvrdi da je to poslije Modruša najprikladnije mjesto za davanje signalnih znakova za uzbunu sve do kranjskih granica. Ujedno smatra da je vrlo slabo čuvana i da je to opasnost i za utvrdu i za cijeli kraj, a vjeruje da bi ju uspješno branilo 10 vojnika sa sposobnim komandantom.

Nešto dalje, približno na istoj zemljopisnoj širini, nalazile su se još tri utvrde: jedna na Mrežnici – Zvečaj, druga na Korani – Barilović i treća na utoku potoka Rijeke u Mrežnicu – Budački.

Zvečaj je bila utvrda na lijevoj obali Mrežnice od koje su sačuvani samo dijelovi, zapravo su uklopljeni u jednu stambenu kuću. Utvrdom i posjedom najprije su vladali plemići iz obitelji Zvečajski, a potom Frankopani Ozaljski. Krajem 17. st. pripojio ga je general Herberstein karlovačkom generalatu, a 1777. kameni je materijal Zvečaja upotrijebljen za gradnju Jozefinske ceste. Utvrda je imala četverokutni tlocrt s valjkastim kulama na uglovima, a u sredini se nalazila glavna kružna obrambena kula. Ulazilo se drvenim stubama do čardaka izvan zida, a odande se s prvog kata ulazilo u unutrašnjost utvrde. To je bio uobičajen način ulaska i kod drugih utvrda.

Utvrda grada Barilovića smještena je na strmoj litici na desnoj obali Korane. Građena je vjerojatno krajem 15. st., a bila je sjedište drevne obitelji Barilović, iako im ga je nakratko 1564. bio oduzeo nasilni Stjepan Frankopan. Ta je obitelj inače posjedovala imanja između Korane i Kupe. Spominju se u više dokumenata tijekom 15. st. Članovi su se obitelji umjesto da misle na obranu međusobno u 16. st. sukobljavali baš oko utvrde i dvorca u Bariloviću. Tur

Tlocrt utvrde u Bariloviću na crtežu M. Pilara

ci su dvorac opustošili 1524., a kad je 1575. pao Budački, Barilović se zatekao na samom rubu Otomanskog carstva pa su ga ubrzo preuzele krajiške vlasti. Barilovići su krajem 16. st. dobili od Jurja Zrinskog potvrde za posjede oko Ribnika i Ozlja. Među posljednjim Barilovićima koje izvori spominju s kraja 17. st. su Gašpar (umro na posjedu kod Ozlja) i Ludovik koji je bio misionar u Ugarskoj i Transilvaniji te general pavlinskog reda.

Pošto je dvorac i utvrdu preuzela krajiška vlast tu je smjestila kapetaniju s posadom od 80 vojnika. Od

Pogled na ostatke utvrde u Bariloviću s mosta na Korani

1749. tu je sjedište osme kumpanije slunjske regimente, a do 1871. bilo je sjedište krajiškoga vojnog zapovjedništva.

Postojeći je tlocrt ruševne barilovićke utvrde zaista neobičan – u obliku ključa s cilindričnim kulama. No arhitekt Martin Pilar napravio je svoje-

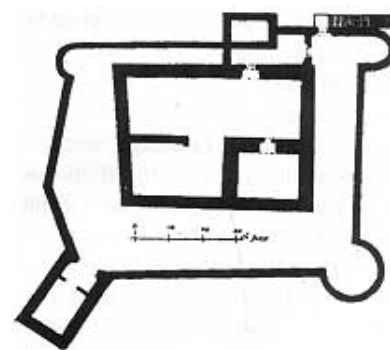
dobno, na temelju starih nacрта, snimku tlocrta s dijelom koji je tijekom upotrebe srušen, a gdje su, kako se

pretpostavlja, bile zgrade straže i staje. Dvorac je bio dugo vremena dobro sačuvan i u njemu su bili općinski uredi. No teško je stradao u Drugom svjetskom ratu i danas je potpuna ruševina.

Od grada Budačkog nije sačuvano ništa. Ruševine mu se nalaze u blizini Donjeg Budačkog. Bilo je to sjelo plemićke obitelji Budački za koju se, prema predaji, tvrdi da se preselila sa svog ličkog posjeda Budak u

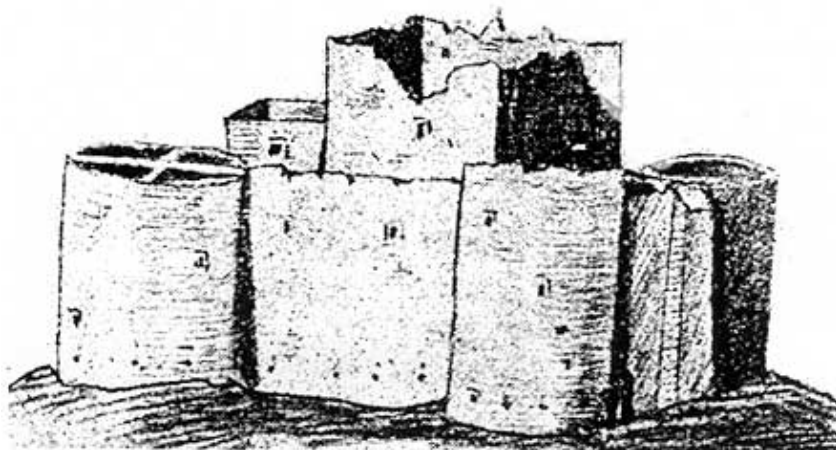

Stara sačuvana fotografija utvrde u Bariloviću

Tlocrt utvrde Budački

Pokuplje, gdje su od topuskog opata dobili posjed Buću (područje Gornjeg i Donjeg Viduševca). Prvi se put spominju u 14. st., a tijekom 15. i početkom 16. st. vlasnici su više posjeda

Skica izgleda utvrde Budački (Gj. Szabo)

u Pokuplju i Turopolju. Od 16. st. posjeduju i grad Budački. Povjesničar Radoslav Lopašić smatra da se Budački prije zvao Gorica te da je zbog toga taj plemićki rod nosio i naslov "od Gorice". Članovi su se te obitelji isticali u borbama s Turcima, a Nikola se istaknuo i u Tridesetogodišnjem ratu u prvoj polovici 17. st. Obitelj je po muškoj lozi izumrla 1713. godini.

Upravo je 1575. pokraj Budačkog Ferhad-beg Sokolović, ondašnji bosanski sandžak-beg (osvajajući Cazina, Bužima, Kladuše, Ostrošca, Zrina i Drežnika), razbio vojsku zapovjednika Vojne krajine generala Herberta VIII. Auersperga, koji je u toj bitki poginuo. Od 1596. Budački je u turskim rukama kada je jako stradao, ali je poslije bio oslobođen i od 1686. je uređen za krajišku stražu. Iz tog su vremena sačuvani tlocrti i crteži. Utvrda je imala četvrtasti tlocrt s četverostranom glavnom kulom koju je okruživao zid, utvrđen s dvije manje i jednom većom polukružnom kulom. Ulazilo se stubama, ali je to početkom 19. st. promijenjeno pa se ulazilo kroz najveću kulu u zidinama u kojoj je prebivao kaštelan. Tada se u prizemlju nalazila staja, soba za slugu i drvarnica, na prvom katu sobe s kuhinjom i smočnicom, dok se stan kapetana nalazi na drugom katu. Od Budačkog je do temelja srušen 1845. pa je danas teško u tra-

vi pronaći i njegove tragove. Sličan je slučaj i s ostacima obližnje utvrde Zimić, svojine istoimene plemićke obitelji.

Utvrd Belaj, smještene nešto sjevernije iznad istoimenog sela jugozapadno do Karlovca, odavno više nema. Krajinske su vojne vlasti oronulu utvrdu dale 1834. potpuno srušiti, a nakon Drugoga svjetskog rata na tom je mjestu uređen kamenolom. Vjerojatno su ga u 15. st. izgraditi Tomašići koji potječu iz plemena Mogorovića i koji su imali brojna imanja oko Kupe i Korane. Oni se kao vlasnici

posjeda Belaja spominju od 1360., a vlasništvo im je potvrdio kralj Matijaš Korvin. Kada je Gašpar Tomašić 1535. pobjegao u Tursku i tamo se poturčio, kralj je Ferdinand dao Belaj na upravljanje Petru Kružiću. Inače Tomašići su tijekom 16. st. znatno osiromašili zbog turskih upada i obiteljskih razmirica. Frankopani su im sredinom 17. st. ustupili dio posjeda oko Bosiljeva. Njihovih potomaka ima posvuda: u Hrvatskom primorju, Samoboru, Subotici, Mađarskoj... Baruni su postali 1808. kada je Franjo Severio bio guverner Dalmacije. Najpoznatiji je član obitelji Nikola koji je početkom 20. st. (1910.-1912.) bio hrvatski ban.

Turci su Belaj napadali u nekoliko navrata, a spalili su ga 1590. pa ga je Pieroni (čijim se predloškom za crtež poslužio Stier) za posjeta zatekao napuštenim. Poslije ga kupuje Rudolf Paradeiser, potom grof Fridrich Sauran, da bi na kraju bio u vlasništvu obitelji Prešern. Od 1768. preuzela je Belaj Vojna krajina. Utvrda je inače bila nepravilna oblika, a glavna je četvrtasta kula bila okružena zidom, dok se u utvrdu ulazilo kroz manju četvrtastu kulu na južnoj strani. No sve se to može zaključiti

Belaj na crtežu M. Stiera

Jedini sačuvani spomen na utvrdu Velemerić (M. Stier)

samo iz sačuvanih crteža jer zaista nije ništa sačuvano. Baš kao ni od obližnje utvrde Velemerić, od koje je sačuvan samo Stierov crtež, po kojem se može zaključiti da se radilo o velikoj utvrđi i da je unutrašnja kula bila okrugla, a da je okolni zid bio ojačan s dvije polukule.

U blizini Karlovca, ali prema jugoistoku, nalaze se ruševine velike utvrde Steničnjaka, koju nazivaju i Roknićeva gradina, a koja je smještena blizu današnjeg sela Sjeničaka. Spominje se od 1299. i prvi su joj vlasnici bili Babonići, a potom Frankopani, Celjski i Kanižajevi te banovi

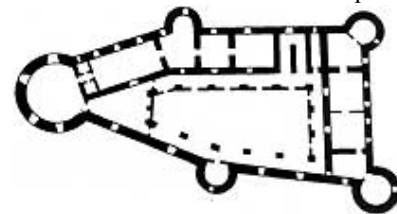
Egervarski i Nadasdy. Zatim su ga neko vrijeme u zakup uzeli Auerspergi, da bi njegovi posljednji vlasnici ženidbom postali grofovi Draškovići koji su najveći dio posjeda ustupili Vojnoj krajini, a zauzvrat su 1788. dobili veliki posjed Banluk u Mađarskoj.

Podno burga nalazilo se naselje s velikim franjevačkim samostanom te crkvom Sv. Marije. Tu su se održavala općinska "spravišća", zasjedao "stol stenički" za vlastelinstvo te sud za dio Hrvatske oko Kupe. U Steničnjaku je 1558. održan važan sastanak vezan uz organizaciju pro-

tuturske obrane, na kojem je general Ivan Lenković neuspješno pokušavao nagovoriti hrvatske plemiće na centralizaciju obrane i rušenje nekih utvrda koje nije bilo moguće braniti.

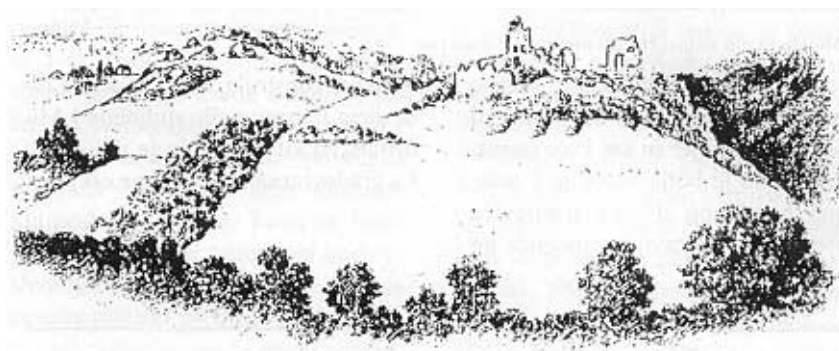
Utvrd su i grad zbog turskih provala napušteni od početka 17. st. Bila je izgrađena na teško pristupačnom brdu, a iz Lopašićeva opisa i crteža krajem 19. st. mogle su se još razabrati tri kule i ostaci zgrada za stanovanje te tragovi utvrđenog ulaza, a bilo je uočljivo i da je cijeli kompleks zgrada bio opasan zidinama.

Nadomak Karlovca, koji se kao potpuno nov utvrđeni grad počeo graditi 1579., jedna je od najbližih utvrda bila Novigrad na Dobri, smješten desetak kilometara zapadnije. To je oduvijek bio posjed Frankopana, a ne zna se kada su postali njegovi vlasnici. No ostao je u vlasništvu te najpoznatije hrvatske plemićke obitelji sve do njihove propasti i smaknuća 1671. Frana Krste Frankopana

Tlocrt utvrde u Novigradu na Dobri

u Bečkom Novom Mjestu, a vjeruje se da je u ovom dvorcu i utvrđi urota dijelom i planirana. Tada je i taj frankopanski posjed, baš kao i posjedi Zrinskih, temeljito opljačkan. U vlasništvo ga je dobio general Herberstein koji ga je ostavio malteškom redu. Taj je red utvrdu prodao baru-nu Stjepanu Patačiću 1746. Patačići su ga 1809. prodali francuskom majoru Haraminčiću, od čijih su nasljednika utvrdu najprije otkupila državne vlasti, a potom je prodale karlovačkom veleposjedniku Franji pl. Türku. Poslije je utvrda mijenjala vlasnike, a 1939. je postala vlasništvo Banovine Hrvatske. Temeljito je stradala u Drugom svjetskom ratu kada je zapaljena.

Steničnjak na crtežu R. Lopašića

Utvrd u Novigradu snimljena nedavno

Utvrd je smještena na brdu na desnoj obali rijeke Dobre, a građena je u obliku nepravilna trokuta. Velika je okrugla kula smještena u šiljku trokuta, a u ostalim su uglovima smještena manje kule, dok još dvije manje polukule iskaču iz zidova. Utvrd je teško stradala od Turaka 1543. U međuvremenu je obnavljana, a početkom 20. st. temeljito je obnovljena tako da je dobrim dijelom bila izgubila sve svoje vojničke značajke čvrste utvrde iz 15. st. Valja dodati da u naselju ispod utvrde postoji crkva Blažene Djevice Marije koja se spominje još 1334., a 1781. je gotičkom svetištu prigradena nova lađa baroknih obilježja.

Nedavno smo obišli nekoliko utvrda između Slunja i Karlovca. Obišli smo romantični Klokoč čije se ruševine vrlo lako ističu na manjem brdu i usred snježnih nanosa. Tu kao da se stoljećima nije ništa mijenjalo, jedino čuveni izvor, prema kojem je utvrda i pleme Klokočkih dobila ime, uporno teče. Rastužuje mnoštvo napuštenih kuća u njegovoj okolini.

Još smo se više rastužili za pokušaja da u snijegom zametenom krajoliku i kroz neočišćene putove pokušamo

Obnovljeni dio unutrašnjosti novigradske utvrde

pronaći ostatke grada Skrada. Nismo uspjeli pronaći ništa, a nismo mogli nikoga ni pitati jer su sve kuće napuštene. Nešto je bolja situacija s ostacima utvrđenog dvorca Barilovića kojega je jednostavno nemoguće ne

uočiti zbog dominantna položaja u kanjonu Korane iznad starog mosta. Saznali smo da općina svakako pokušava obnoviti staru utvrdu, ali su sredstva Ministarstva kulture nedostatna čak i za temeljite istražne radove.

Najbolju smo situaciju zatekli na novigradskoj utvrdi. Vidi se da se ona obnavlja i valja poželjeti da se otklone sve nezgrapnosti koje su učinjene u obnovi početkom 20. st. Čak su izrađene i drvene krovne konstrukcije za kule. Vidljivo je da su radovi u tijeku, ali zbog zime na gradilištu nije bilo nikoga, ali ni ploče ili oznake tko te radove obavlja. Čini se da utvrde i dvorci poput ljudi imaju vlastite sudbine i da ona ovisi o blizini većeg gradskog središta, kao što je to u ovom slučaju Karlovac. Za obnovu je te prelijepa utvrda nad živopisnim kanjonom Dobre to po svemu sudeći bilo odlučujuće. Daka-

ko da u konstruktivnoj sanaciji i radovima konzervacije sudjeluje i Ministarstvo kulture, koje je uključeno i u građevnu sanaciju župne crkve

Branko Nadilo